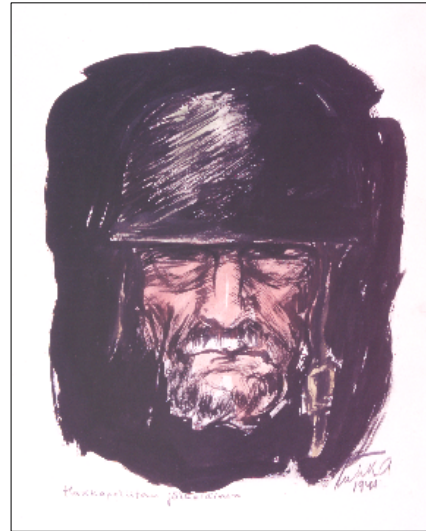

Ilmari Kontio: Hakkapeliitan jälkeläinen

Juhani Ahon romaanista löytyi Talvisodan muotokuva

Löysin muutama vuosi sitten Talvisodan aikaisen sotilaan kasvokuvan Helsingin Sotamuseosta. Kuvan oli piirtänyt vuonna 1941 professori Aukusti Tuhka. Hän oli kirjoittanut kuvan alareunaan sanat *Hakkapeliitan jälkeläinen*. Paljon myöhemmin näin samat vahvat kasvot. Nyt toisessa kuvassa. Kuva oli professori Tuhkan Leipzigissä vuonna 1936 vedostama litografia. Tämän kuvan alareunaan hän oli kirjoittanut *Panu*. Lopulta Juhani Ahon romaani Panu puhalsi kasvoihin hengen. Hakkapeliitan jälkeläinen oli pakanasuomalainen shamaani, Panu.

Tuntematon taiteilija

Professori Aukusti Tuhka tunnetaan suomalaisen taidegrafiikan tekniikan ja opetuksen uranuurtajana. Sen sijaan hänen taidettaan tunnetaan huonosti. Usein luullaan, että hänen työnsä rajoittuvat 1950-luvun Lapin litografioihin. Todellisuudessa hänen taiteellinen voimansa piirtyy 1920- ja 30-luvun lähes ekspressionistisissa puupiirroksissa.

Tuhkan taito valon piirtäjänä huipentui Talvisodan kynnyksellä. Puupiirroksia vuodelta 1939 ja -40 ovat Tuhkan manifesti omasta taiteilijan sielustaan. Valo on puupiirtäjän eli hänen itsensä lähde. Puhdas valo ja varjo luo muodon ja sisällön.

1930-luvulla Tuhka oli yksi oppineimmista graafikoista Pohjoismaissa. Vuonna 1939 hänet kutsuttiin taidegrafiikan professoriksi Leipzigin taideakatemiaan Saksaan. Syttyi sota ja Tuhkan professuuri Saksassa kariutui.

Puolustusvoimien tiedotuskomppania kutsui puupiirtäjä Tuhkan rintamalle. Hän tallensi nopein luonnoksin sotilaita, haavoittuneita ja korventuneita taistelutantereita. Luonnoksistaan hän valmisti myöhemmin litografioita. Moni luonnoksista hautautui tiedotuskomppanian arkistoon ja sieltä Sotamuseon tutkimattomiin mappeihin. Yksi näistä unohdetuista oli Hakkapeliitan jälkeläinen.

Panun kuvittaminen ei toteutunut

Jotta Hakkapeliitan jälkeläisen sielunmaisema voidaan jäljittää, pitää palata Juhani Ahon romaaniin Panu. Aukusti Tuhkan oli tarkoitus tehdä Koru-Kalevalan kaltainen kuvateos Panu-romaanista. Valitettavasti hankkeesta ei ole löytynyt kirjallisia lähteitä. Leipzigissa, vuonna 1936 Tuhka luonnosteli seitsemän puupiirrosta, jotka voidaan tunnistaa suoraan Panun tekstistä. Joitakin Panuun pohjautuvia puupiirroksia hän teki jo 1920-luvulla. Tuhka kuvaa piirroksissaan lähes sanatarkasti Kontojärven Pappilan, Uhrivaaran laella sijainneen kolmihaaraisen koivun, Panulan ja monia muita yksityiskohtia. Muutamia kuviin hän on jopa kirjoittanut kuvatekstin. Yhteys Panu-romaanin aukeaa vain tulkitsemalla piirroksia. Kuvateos ei kuitenkaan koskaan valmistunut, mutta miksi? Sitä ei tiedetä.

Tuhka innostui Panusta, koska hän ilmeisesti löysi sieltä hengenheimolaisuutta omalle uskonto- ja isänmaallisuuskäsitykselleen. Juhani Ahon Panu (v. 1897) kertoo, kuten sen nimiösvulla mainitaan, kristinuskon ja pakanuuden lopputaistelusta Suomessa eli tapahtumat ajoittuvat 1100-luvun tietämille. Kirjan päähenkilö on hurja shamaani, Panu. Panu tarkoittaa kipinää, valoa. Juhani Aho kirjoittaa näin: "Hän oli tanakkatekoinen samalla kookas mies, puettu punaisella reunustettuun poronahkaturkkiin ja poronahkaisiin saappaisiin ... Silmät kiiluivat tulta vasten, vaan oli katse samalla arka ja vilkkuva, niinkuin olisi se aina tottunut ympäristöään varomaan."

Tuhka tallensi kasvokuvaan alkusuomalaisen lähes arkaaisen ihmistyyppin. Se sopii hyvin hänen mystisyyteen taipuvaan isänmaallisuuteensa.

Talvisodan rintamalla Tuhka löysi nuo vahvat hänelle perisuomalaiset kasvot uudelleen. Hakkapeliitan jälkeläisen silmistä ja uurteista niiden alla ei voi erehtyä. Lommoiset posket, vahva nenä ja parta ovat identtiset Panun kasvoihin. Hän sisälsi sotilaan kasvoihin 30-vuotisen sodan suomalaisratsumiehen maineen ja Panu-shamaanin karisman.

Kasvokuvalla ei ole historiallista merkitystä. Se on vain osoitus siitä, että kaksiulotteisella kuvalla on myös kolmas dimensio. Se on tarina, joka katselijalle avautuessaan puhalttaa kuvan eloon.